

مشتق:

تعریف: مشتق تابع پیوسته $f(x)$ را در نقطه $x = a$ با $f'(a)$ نشان می‌دهیم و از یکی از دو رابطه زیر به دست می‌آید:

$$f'(a) = \lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x) - f(a)}{x - a} \quad (1) \text{تعریف اول مشتق:}$$

😊 تست ۱: در تابع به معادله $f(x) = \begin{cases} \frac{\text{tg}x}{x} & x \neq 0 \\ 1 & x = 0 \end{cases}$ حاصل $f'(0)$ کدام است؟

۱ (۱)   ۲ (۲)   ۰ (۳)   ۴ (۴) وجود ندارد

پاسخ:

😊 تست ۲: در تابع به معادله $f(x) = \begin{cases} x^2 \cdot \sin \frac{1}{x} & x \neq 0 \\ 0 & x = 0 \end{cases}$ حاصل $f'(0)$ کدام است؟

۱ (۱)   ۲ (۲)   ۰ (۳)   ۴ (۴) وجود ندارد

پاسخ:

😊 تست ۳: مشتق تابع $f(x) = (x-1)(x-2)(x-3)$ در نقطه $x = 1$ کدام است؟

۱ (۱)   ۲ (۲)   ۳ (۳)   ۴ (۴)

مثال ۴: مشتق تابع $y = (x^2 - 4) \text{Arcsin} \sqrt{\frac{x+2}{x^2+4}}$ را در $x = 2$ به دست آورید.

پاسخ:

😊 **تست ۵:** مشتق تابع $y = (x^2 - 1)(x^2 - 2) \dots (x^2 - 10)$ به ازای $x = 3$ چقدر است؟

- ۱) $6 \times 8!$ ۲) $8!$ ۳) $-6 \times 8!$ ۴) $-8!$

پاسخ: گزینه «۳»

عامل صفرشونده $(x^2 - 9) \Rightarrow y'(x) = 2x \cdot (x^2 - 1)(x^2 - 2) \dots (x^2 - 10)$

$$\Rightarrow y'(3) = 6 \times (8 \times 7 \times \dots \times 1 \times -1) = -6 \times 8!$$

😊 **تست ۶:** اگر $f(x) = \sin x \cdot \sin \frac{x}{2} \cdot \sin \frac{x}{3} \cdot \sin \frac{x}{4}$ مقدار $f'(\pi)$ چقدر است؟

- ۱) $\frac{\sqrt{6}}{4}$ ۲) $-\frac{\sqrt{6}}{4}$ ۳) صفر   ۴) $\frac{1}{2}$

پاسخ:

😊 **تست ۷:** اگر $f(x) = \frac{(x+1)h(x)}{(2x+1)h(2x+1)}$ ، $f'(-1)$ چقدر است؟

- ۱) -2 ۲) -1 ۳) 1 ۴) 2

پاسخ:

😊 **تست ۸:** مشتق مرتبه دوم تابع $y = \frac{(x-1)^2 \cdot \text{Arctg}(2x-1)}{\text{Arc sin}(2x-1)}$ در $x = 1$ کدام است؟

- ۱) 9 ۲) 27 ۳) 18 ۴) 36

نکته:

مشتق راست f در $x = a$: اگر تابع f در $x = a$ از راست پیوسته باشد آنگاه مشتق راست تابع f را در این نقطه با $f'_+(a)$ نشان می‌دهند و از رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$f'_+(a) = \lim_{x \rightarrow a^+} \frac{f(x) - f(a)}{x - a}$$

مشتق چپ f در $x = a$: اگر تابع f در $x = a$ از چپ پیوسته باشد آنگاه مشتق چپ تابع f را در این نقطه با $f'_-(a)$ نشان می‌دهند و از رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$f'_-(a) = \lim_{x \rightarrow a^-} \frac{f(x) - f(a)}{x - a}$$

😊 تست ۹: مشتق چپ $f(x) = \sqrt{4+x[x]}$ در مبدأ کدام است؟

$-\frac{1}{2}$ (۴)

$\frac{1}{2}$ (۳)

$-\frac{1}{4}$ (۲)

$\frac{1}{4}$ (۱)

پاسخ:

شروط مشتق پذیری تابع در یک نقطه:

الف) f در $x = x_0$ پیوسته باشد.

ب) $f'_-(x_0) = f'_+(x_0)$

نتیجه: اگر تابعی پیوسته نباشد آنگاه تابع مشتق پذیر هم نیست.

به همین ترتیب در صورت عدم وجود پیوستگی راست یا چپ قطعاً منحنی f در این نقطه دارای مشتقات چپ و یا راست نخواهد بود.

📖 **نکته:** در توابع چندضابطه‌ای تابع از هر طرف که پیوسته باشد می‌توان از آن مشتق گرفت.

مثال ۱۰: مشتق پذیری تابع $f(x) = \begin{cases} x^3 + 1 & x > 0 \\ x^2 & x \leq 0 \end{cases}$ را در نقطه $x = 0$ بررسی کنید.

پاسخ:

😊 تست ۱۱: تابع $f(x) = \begin{cases} x + \tan x & x > 0 \\ 1 & x = 0 \\ x - \tan x & x < 0 \end{cases}$ در $x = 0$ مشتق چپ ... و مشتق راست ...

(۴) ندارد - ندارد

(۳) ندارد - دارد

(۲) دارد - ندارد

(۱) دارد - دارد

پاسخ:

😊 تست ۱۲: تابع f ضابطه $f(x) = \begin{cases} ax + b & x < -1 \\ x^2 + a & x \geq -1 \end{cases}$ در $\mathbb{R}$ مشتق پذیر است. b کدام است؟

-۳ (۴)

-۲ (۳)

۱ (۲)

۲ (۱)

پاسخ:

😊 تست ۱۳: هر گاه تابع $y = |x| + ax$ در مبدأ مشتق پذیر باشد مقدار a کدام است؟

۲ (۴)

۱ (۳)

صفر (۲)

-۲ (۱)

پاسخ:

$$f'(a) = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(a+h) - f(a)}{h}$$

۷) تعریف دوم مشتق:

نکته: مشتق چپ و راست:

$$f'_+(a) = \lim_{h \rightarrow 0^+} \frac{f(a+h) - f(a)}{h}$$

$$f'_-(a) = \lim_{h \rightarrow 0^-} \frac{f(a+h) - f(a)}{h}$$

مثال ۱۴: در تابع $f(x) = \sqrt{x}$ حاصل حدود زیر را محاسبه کنید:

۱) $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(1+h) - f(1)}{h}$

۲) $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(1+3h) - f(1)}{h}$

۳) $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(1+7h) - f(1+2h)}{h}$

۴) $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(1+7h) - f(1+2h)}{h^2 + 2h}$

😊 تست ۱۵: اگر $f(x) = \sqrt{1+x}$ باشد حاصل $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(3-h) - f(3+h)}{h}$ کدام است؟

$-\frac{1}{2}$ (۴)

$\frac{1}{2}$ (۳)

-۱ (۲)

۱ (۱)

تست ١٠: حاصل حد $\lim_{k \rightarrow \infty} k \left(\sin\left(x + \frac{2}{k}\right) - \sin\left(x + \frac{3}{k}\right) \right)$ کدام است؟

(١) $\sin x$ (٢) $\cos x$ (٣) $-\sin x$ (٤) $-\cos x$

پاسخ:

تست ١١: اگر $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f^2(2x + \Delta h) - f^2(2x)}{h} = 4x + 6$ باشد حاصل $f(2) \cdot f'(2)$ کدام است؟

(١) ١   (٢) ٢   (٣) -١   (٤) صفر

پاسخ:

$$H = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{2 \times \Delta \cdot f'(2x + \Delta h) \cdot f(2x + \Delta h)}{1} = 1 \cdot f(2x) \cdot f'(2x) = 4x + 6$$

$$\Rightarrow x = 1 \Rightarrow 1 \cdot f(2) \cdot f'(2) = 1 \cdot 0 \Rightarrow f(2) \cdot f'(2) = 0$$

تست ١٢: حاصل $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{(x^2 + 1 - \sinh)^2 - (x^2 + 1)^2}{h}$ برابر است با:

(١) $2(x^2 + 1)$ (٢) $-2(x^2 + 1)$ (٣) $4x(x^2 + 1)$ (٤) $-4x(x^2 + 1)$

پاسخ:

$$\sinh \sim h \Rightarrow \lim_{h \rightarrow 0} \frac{(x^2 + 1 - h)^2 - (x^2 + 1)^2}{h} \stackrel{H}{=} \lim_{h \rightarrow 0} \frac{-2(x^2 + 1 - h)}{1} = -2(x^2 + 1)$$

مثال ١٣: اگر $f(x) = \begin{cases} x^2 + 2x + 2 & x > 1 \\ \Delta x & x \leq 1 \end{cases}$ باشد حاصل حدود زیر را بیابید:

١) $\lim_{h \rightarrow 0^-} \frac{f(1 + 2h) - f(1 - \Delta h)}{3h}$

٢) $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(1 + h^2) - f(1 + 3h^2)}{h^2}$

مثال ۲۴: اگر $f(x) = \begin{cases} x^2 + 2x & x > 1 \\ 5x & x \leq 1 \end{cases}$ باشد حاصل حدود زیر را بیابید:

۱) $\lim_{h \rightarrow 0^+} \frac{f(1+2h) - f(1-\Delta h)}{3h}$

۲) $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(1-h^2) - f(1-\Delta h^2)}{h^2}$

تست ۲۵: اگر $f(x) = \begin{cases} 3x+1 & x > 2 \\ 5x & x \leq 2 \end{cases}$ باشد حاصل $\lim_{h \rightarrow 0^+} \frac{f(2+3h) - f(2-\Delta h)}{3h}$ کدام است؟

(۱) $\frac{34}{3}$ (۲) $\frac{3}{34}$ (۳) $-\frac{16}{3}$ (۴) وجود ندارد

پاسخ:

f در $x = 2$ از راست ناپیوسته است پس مشتق راست ندارد و جواب وجود ندارد $\rightarrow H = f'_+(2) + \frac{\Delta}{3} f'_-(2)$

مثال ۲۶: اگر $f(x) = \begin{cases} 2x+1 & x > 1 \\ 5x & x < 1 \end{cases}$ باشد حاصل $\lim_{h \rightarrow 0^+} \frac{f(1+3h) - f(1-h)}{3h}$ را بیابید.

تست ۲۷: اگر $f(x) = \begin{cases} x^2 & x \geq 1 \\ x-1 & x < 1 \end{cases}$ باشد، حاصل حد $\lim_{h \rightarrow 0^-} \frac{f(1-h) - f(1)}{\Delta h}$ کدام است؟

(۱) $\frac{1}{5}$ (۲) $-\frac{1}{5}$ (۳) $\frac{2}{5}$ (۴) $-\frac{2}{5}$

پاسخ: گزینه «۴»

$$\lim_{h \rightarrow 0^-} \frac{f(1-h) - f(1)}{\Delta h} = -\frac{1}{5} f'_+(1) = -\frac{1}{5} (2x) \Big|_{x=1} = -\frac{2}{5}$$

تست ۲۸: در تابع $f(x) = \begin{cases} x^2 + 3x & x \geq 1 \\ x^2 - 3x + 6 & x < 1 \end{cases}$ حاصل $\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(1) - f(1-h^2)}{h^2}$ کدام است؟

(۱) ۵ (۲) -۱ (۳) ۴ (۴) -۲

پاسخ: گزینه «۲»

$$\lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(1) - f(1-h^2)}{h^2} = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{2h \cdot f'(1-h^2)}{2h} = f'_-(1)$$

پیوسته $x=1 \rightarrow f \rightarrow f'_-(1) = 2x - 3 \Big|_{x=1} = -1$

تست ۲۹: هر گاه $f(x) = \begin{cases} \sin \pi x & : x \geq 1 \\ \cos \pi x & : x < 1 \end{cases}$ باشد حاصل $\lim_{n \rightarrow \infty} n^2 \left[f\left(1 + \frac{1}{n^2}\right) - f(1) \right]$ کدام است؟

(۱) ۱ (۲) $-\pi$ (۳) π (۴) -۱

پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

$$\lim_{n \rightarrow \infty} n^2 \left[f\left(1 + \frac{1}{n^2}\right) - f(1) \right] = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{f\left(1 + \frac{1}{n^2}\right) - f(1)}{\frac{1}{n^2}} = \lim_{h \rightarrow 0^+} \frac{f(1+h) - f(1)}{h} = f'_+(1)$$

$$x > 1 \rightarrow f(x) = \sin \pi x \rightarrow f'_+(x) = \pi \cos \pi x \rightarrow f'_+(1) = -\pi \Rightarrow \lim_{h \rightarrow 0^+} \frac{f(1+h) - f(1)}{h} = -\pi$$

مثال ۳۰: دو نقطه به طولهای ۱ و $1+h$ روی منحنی تابع $y = x^{1.5}$ قرار دارند. شیب خط گذرنده بر دو نقطه وقتی $h \rightarrow 0$ را بیابید.

پاسخ:

تابع مشتق:

تابع g به معادله $g(x) = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(x+h) - f(x)}{h}$ را تابع مشتق تابع f گفته که به صورت $y = f'(x)$ نیز نمایش می‌دهند. بدیهی است دامنه تابع مشتق f نقاطی است که $f'(x)$ موجود می‌باشد. پس نقاطی که تابع در آنها مشتق پذیر نیست جزء دامنه تابع مشتق تابع f و یا به عبارت دیگر دامنه تابع f' نمی‌باشد.

نکته: علاوه بر $f'(x)$ از نماد $\frac{dy}{dx}$ نیز استفاده می‌شود.

😊 تست ۳۱: اگر $f(x) = \sqrt{4x - x^2}$ ، آن گاه $D_{f'}$ کدام است؟

- (۱) $[0, 4]$ (۲) $(0, 4)$ (۳) $(-4, 4)$ (۴) $(0, 2]$

پاسخ:

😊 تست ۳۲: در تابع $f(x) = \begin{cases} x^2 \cdot \cos \frac{1}{x} & x \neq 0 \\ 0 & x = 0 \end{cases}$ دامنه $f'(x)$ کدام است؟

- (۱) $\mathbb{R}$ (۲) $\mathbb{R} - \{0\}$ (۳) $\mathbb{R} - \{0, 1\}$ (۴) $\emptyset$

پاسخ:

قواعد مشتق گیری:

۱- مشتق توابع جبری

ردیف	تابع	مشتق
۱	$y = c$	$y' = 0$
۲	$y = x$	$y' = 1$
۳	$y = x^n$	$y' = nx^{n-1}$
۴	$y = \sqrt[n]{x}$	$y' = \frac{1}{n\sqrt[n]{x^{n-1}}}$
۵	$y = u \pm v \pm \dots$	$y' = u' \pm v' \pm \dots$ (u و v ... تابعی از x هستند)
۶	$y = u.v$	$y' = u'.v + v'.u$
۷	$y = \frac{u}{v}$	$y' = \frac{u'.v - v'.u}{v^2}$
۸	$y = u $	$y' = \frac{u'}{ u } = \frac{u' u }{u}$
۹	$y = u^n$	$y' = nu^{n-1}.u'$
۱۰	$y = \sqrt[m]{u^n}$	$y' = \frac{nu'}{m\sqrt[m]{u^{m-n}}}$
۱۱	$y = \frac{k}{f}$	$y' = -\frac{kf'}{f^2}$

۲- مشتق توابع مثلثاتی

ردیف	تابع	مشتق
۱	$y = \sin u$	$y' = u' \cos u$
۲	$y = \sin^m u$	$y' = mu' \cos u \sin^{m-1} u$
۳	$y = \cos u$	$y' = -u' \sin u$
۴	$y = \cos^m u$	$y' = -mu' \sin u \cos^{m-1} u$
۵	$y = \tan u$	$y' = u'(1 + \tan^2 u)$
۶	$y = \tan^m u$	$y' = mu'(1 + \tan^2 u) \tan^{m-1} u$
۷	$y = \cot g u$	$y' = -u'(1 + \cot^2 u)$
۸	$y = \cot g^m u$	$y' = -mu'(1 + \cot^2 u) \cot g^{m-1} u$

۳- مشتق توابع معكوس مثلثاتی

ردیف	تابع	مشتق
۱	$y = \text{Arc sin } u$	$y' = \frac{u'}{\sqrt{1-u^2}}$
۲	$y = \text{Arc cos } u$	$y' = \frac{-u'}{\sqrt{1-u^2}}$
۳	$y = \text{Arc tan } u$	$y' = \frac{u'}{1+u^2}$
۴	$y = \text{Arc cot } u$	$y' = \frac{-u'}{1+u^2}$

مثال ۳۳: مشتق تابع $y = \frac{2x^5 + 7}{x^5 + 2}$ را در نقطه $x = 1$ بیابید.

نگاه: قبل از مشتق گیری تا جایی که ممکن است تابع را ساده کنید.

😊 **تست ۳۴:** مشتق تابع $y = \text{Arctg}(\frac{1}{\sqrt{x}}) + \text{Arc Cotg}(\frac{1}{\sqrt{x}})$ برابر است با:

- (۱) $\frac{1}{\sqrt{x}(1+x)}$ (۲) $\frac{1}{\sqrt{x}(1+x^2)}$ (۳) $\frac{\pi}{2}$ (۴) صفر
- پاسخ:**

😊 **تست ۳۵:** مشتق تابع به معادله $y = \frac{2x + 3\sqrt{x}}{2\sqrt{x} + 3}$ کدام است؟

- (۱) $\frac{1}{(2\sqrt{x} + 3)^2}$ (۲) $\frac{12x}{(12\sqrt{x} + 3)^2}$ (۳) $\frac{1}{2\sqrt{x}}$ (۴) $\frac{x - \sqrt{x}}{(2\sqrt{x} + 3)^2}$
- پاسخ:**

😊 تست ۳۶: اگر $f(x) = (x+1)(x^2+1)(x^4+1)(x^8+1)$ ، آن گاه $f'(0)$ کدام است؟

- ۱۵ (۱)   ۵ (۲)   ۱ (۳)   -۱ (۴)
- پاسخ:

😊 تست ۳۷: مشتق تابع $y = \sin x \cdot \cos x \cdot \cos 2x$ برابر است با:

- ۱) $\cos 4x$ ۲) $\sin 4x$ ۳) $4 \sin 4x$ ۴) $4 \cos 4x$
- پاسخ:

😊 تست ۳۸: مشتق تابع $y = \frac{1 - \sin 2x}{\sin x - \cos x}$ عبارت است از: $(x \neq k\pi + \frac{\pi}{4})$

- ۱) $\sin x - \cos x$ ۲) $\sin x + \cos x$ ۳) $\frac{1}{(\sin x - \cos x)^2}$ ۴) $1 - \sin 2x$
- پاسخ: گزینه «۲»

$$y = \frac{(\sin x - \cos x)^2}{\sin x - \cos x} = \sin x - \cos x \Rightarrow y' = \cos x - \sin x$$

😊 تست ۳۹: اگر $y = \frac{-\operatorname{tg}^2 x + 2 \operatorname{tg} x + 1}{1 + \operatorname{tg}^2 x}$ حاصل $y'(\frac{\pi}{8})$ کدام است؟

- ۱ (۱) $\sqrt{2}$ (۲) $2\sqrt{2}$ (۳)   صفر (۴)
- پاسخ:

نکته: در برخی سوالات ممکن است حاصل یک عبارت دشوار خواسته شود در حالی که خود آن عبارت مشتق عبارت دیگری باشد. به سوالات زیر دقت کنید:

😊 **تست ۴۰:** اگر $y = \sqrt[5]{x^3 - 2x}$ ، آن گاه حاصل $\Delta y' y^4$ کدام است؟

(۱) $-\Delta(3x^2 - 2) \sqrt[5]{(x^3 - 2x)^4}$ (۲) $2 - 3x^2$

(۳) $3x^2 - 2$ (۴) $\Delta(3x^2 - 2) \sqrt[5]{(x^3 - 2x)^4}$

پاسخ:

😊 **تست ۴۱:** اگر $f(x) = x - \sqrt{x^2 - x}$ ، $g(x) = x + \sqrt{x^2 - x}$ ، آن گاه حاصل $f'(9) \cdot g(9) + f(9) \cdot g'(9)$ کدام است؟

(۱) ۳ (۲) $\frac{1}{18}$ (۳) ۱ (۴) $\frac{1}{3}$

پاسخ:

😊 **تست ۴۲:** اگر u و v توابعی از x باشند و $\frac{u'}{v'} - \frac{u}{v} = 0$ ، آن گاه:

(۱) $\frac{u}{v}$ ثابت است (۲) $u \cdot v$ ثابت است

(۳) $u + v$ ثابت است (۴) $u - v$ ثابت است

پاسخ:

😊 **تست ۴۳:** اگر $f(x) = \sqrt{x + \sqrt{x^2 - x - 3}}$ ، $g(x) = \frac{1}{\sqrt{x - \sqrt{x^2 - x - 3}}}$ ، آن گاه حاصل $f'(4)g(4) - g'(4)f(4)$ کدام است؟

(۱) $\frac{\sqrt{7} - 2}{7}$ (۲) $\frac{1}{2\sqrt{7}}$ (۳) $\frac{\sqrt{7}}{2}$ (۴) $\frac{2 - \sqrt{7}}{7}$

$$k = f'(4)g(4) - g'(4)f(4) = g^2(4) \left(\frac{f}{g}\right)'(4)$$

$$\frac{f}{g}(x) = (\sqrt{x + \sqrt{x^2 - x - 3}})(\sqrt{x - \sqrt{x^2 - x - 3}}) = \sqrt{x + 3}$$

$$\Rightarrow \left(\frac{f}{g}\right)'(x) = \frac{1}{2\sqrt{x+3}} \Rightarrow \left(\frac{f}{g}\right)'(4) = \frac{1}{2\sqrt{7}}, g(4) = 1 \Rightarrow k = \frac{1}{2\sqrt{7}}$$

مثال ۴۴: اگر $f(x) = \cos x \cdot \cos 2x \cdot \cos 4x$ حاصل $\cos x \cdot f(x) + \sin x \cdot f'(x)$ کدام است؟

تست ۴۵: اگر $V = \sqrt{x} \cos x$, $u = \sqrt{x} \cdot \sin x$ آن گاه $V \cdot u' + v v'$ برابر است با:

- (۱) $\frac{1}{2}$ (۲) $\frac{1}{\sqrt{x}}$ (۳) ۱ (۴) $\sqrt{x}$

پاسخ:

نکته: مشتق تابع مرکب: اگر f تابعی مشتق پذیر باشد، داریم:

$$y = f(u) \Rightarrow y' = u' f'(u)$$

تست ۴۶: اگر مشتق تابع $f(x)$ برابر با $\frac{1}{x}$ باشد آن مشتق تابع $f(ax)$ کدام است؟

- (۱) $\frac{1}{x}$ (۲) $\frac{a}{x}$ (۳) $\frac{1}{ax}$ (۴) $\frac{a^2}{x}$

پاسخ:

تست ۴۷: اگر مشتق تابع $f(x)$ برابر با $\tan x$ باشد آن گاه مشتق $y=f(ax)$ کدام است؟

- (۱) $a \tan x$ (۲) $\tan ax$ (۳) $\tan x$ (۴) $a \tan ax$

پاسخ: گزینه ۴ درست است. با توجه به قاعده مشتق تابع مرکب داریم:

$$y' = (f(ax))' = \underbrace{f'(ax)}_{f'(u)} \cdot \underbrace{(ax)'}_u = \tan ax \times a = a \cdot \tan ax$$

تست ۴۸: اگر $\lim_{x \rightarrow 3} \frac{f(x) - f(3)}{x - 3} = \frac{3}{2}$ آن گاه مشتق $f(\frac{1}{x})$ در $x = \frac{1}{3}$ کدام است؟

- (۱) $-\frac{27}{2}$ (۲) $\frac{27}{2}$ (۳) $-\frac{1}{6}$ (۴) $\frac{1}{6}$

پاسخ:

😊 تست ۴۹: اگر $f'(x) = \frac{x+1}{\sqrt{x^3+1}}$ ، آن گاه مشتق تابع $f(\sqrt[4]{x})$ برای $x = 16$ کدام است؟

- (۱) $\frac{1}{8}$ (۲) $\frac{1}{96}$ (۳) $\frac{1}{24}$ (۴) $\frac{1}{32}$

پاسخ: گزینه «۴»

$$y = f(\sqrt[4]{x}) \Rightarrow y' = \frac{1}{4\sqrt[4]{x^3}} f'(\sqrt[4]{x}) \Rightarrow y'(16) = \frac{1}{32} f'(2) = \frac{1}{32} \times \frac{2+1}{\sqrt{9}} = \frac{1}{32}$$

😊 تست ۵۰: اگر مشتق تابع $f(\sin x)$ برابر با $\cos^3 x$ باشد آن گاه مشتق تابع $f(x)$ کدام است؟

- (۱) $1 + x^2$ (۲) $1 - x^2$ (۳) $1 - \sin^2 x$ (۴) $1 + \sin^2 x$

پاسخ:

😊 تست ۵۱: اگر مشتق $f(\operatorname{tg} x)$ برابر $\frac{1 + \operatorname{tg}^2 x}{\operatorname{tg} x}$ باشد، آن گاه مشتق $f(\operatorname{Sin} x)$ کدام است؟

(۱) $\cot gx$ (۲) $\frac{1 + \operatorname{Sin}^2 x}{\operatorname{Sin} x}$

(۳) $(1 + \operatorname{Sin}^2 x) \operatorname{Cot} gx$ (۴) $\operatorname{tg} x$

پاسخ: گزینه «۱»

$$y = f(\operatorname{tg} x) \Rightarrow y' = (1 + \operatorname{tg}^2 x) f'(\operatorname{tg} x) = \frac{1 + \operatorname{tg}^2 x}{\operatorname{tg} x} \Rightarrow f'(\operatorname{tg} x) = \frac{1}{\operatorname{tg} x} \Rightarrow f'(x) = \frac{1}{x}$$

$$\Rightarrow y = f(\operatorname{Sin} x) \Rightarrow y' = \operatorname{Cos} x f'(\operatorname{Sin} x) = \operatorname{Cos} x \frac{1}{\operatorname{Sin} x} = \operatorname{Cot} gx$$

😊 تست ۵۲: اگر $f(5x+1) + g(3x-2) = 2x^2$ ، $f'(6) = 2$ در این صورت $g'(1)$ کدام است؟

- (۱) ۳   (۲) ۲   (۳) -۲   (۴) -۱

پاسخ:

😊 تست ۵۳: اگر $f(x) = \sin(4x - f(x))$ و $f(0) = 0$ ، آن گاه $f(x)$ در $x = 0$ کدام است؟

- (۱) ۲   (۲) -۲   (۳) ۱   (۴) -۱

پاسخ:

تست ۵۴: اگر g مشتق پذیر باشد و $g(x) + g(2x) + \dots + g(nx) = nx$ حاصل $g'(0)$ کدام است؟

- (۱) $\frac{2}{n+1}$ (۲) $\frac{2}{n}$ (۳) $\frac{n}{2}$ (۴) $\frac{n+1}{2}$

پاسخ:

تست ۵۵: اگر تابع f مشتق پذیر و همواره $f(3x-2) + 2f(2-3x) = 9x$ ، آن گاه $f'(1)$ کدام است؟

- (۱) -3 (۲) 3 (۳) $\frac{1}{3}$ (۴) 6

پاسخ:

تست ۵۶: اگر $f > 0$ پیوسته و مشتق پذیر باشد و $f''(x) + f(x^2) = 6x$ باشد $f'(1)$ کدام است؟

- (۱) $\frac{3}{2}$ (۲) $\frac{2}{3}$ (۳) $\frac{3}{4}$ (۴) 1

پاسخ:

مشتق توابع شامل قدر مطلق:

برای محاسبه مشتق توابع شامل قدر مطلق در همسایگی یک نقطه ابتدا علامت عبارت داخل قدر مطلق را در اطراف نقطه داده شده بررسی کرده و قدر مطلق را از بین می بریم و در آخر مشتق می گیریم.

تست ۵۷: در تابع با ضابطه $f(x) = |5 - x\sqrt{x}|$ مقدار $f'(1) + f'(4)$ کدام است؟

- (۱) صفر (۲) $\frac{1}{2}$ (۳) $\frac{3}{2}$ (۴) 3

پاسخ:

😊 تست ۵۸: مشتق چپ تابع $f(x) = 2x + |x^2 - 5|$ در $x = \sqrt{5}$ چقدر است؟

- ۱) $2\sqrt{5}$ ۲) $-2\sqrt{5}$ ۳) $2 - 2\sqrt{5}$ ۴) $2 + 2\sqrt{5}$

پاسخ: گزینه «۳»

$$x \rightarrow \sqrt{5}^- \Rightarrow x^2 - 5 < 0 \Rightarrow f(x) = 2x + 5 - x^2 \Rightarrow f'(x) = 2 - 2x \Rightarrow f'(\sqrt{5}) = 2 - 2\sqrt{5}$$

😊 تست ۵۹: مشتق تابع $y = |x| + |x+1| + \dots + |x+99|$ در $x = -\frac{9}{2}$ چه قدر است؟

- ۱) ۹۰   ۲) -۹۰   ۳) ۱۰۰   ۴) -۱۰۰

پاسخ: گزینه «۱»

$$-\frac{9}{2} \text{ در همسایگی} \Rightarrow y = (-x - x - 1 - x - 2 - x - 3 - x - 4 + x + 5 + x + 6 + \dots + x + 99) \\ = 90x + k \Rightarrow y' = 90$$

😊 تست ۶۰: اگر $f(x) = |(x-1)(x^2-9)|$ مفروض است حاصل $\lim_{h \rightarrow 0^+} \frac{f(3+h) - f(3)}{h}$ کدام است؟

- ۱) صفر   ۲) ۶   ۳) -۶   ۴) ۱۲

پاسخ:

مشتق توابع شامل جزء صمیع:

الف: مشتق تابع به فرم $y = [f(x)]$ در نقاطی که مشتق پذیر باشد صفر است.

ب: هنگام مشتق گیری از توابعی به فرم کلی $f(x) = g(x)[h(x)]$ در نقطه‌ای به طول a (البته به شرطی که $h(a)$ صحیح نشود) دو راه وجود دارد.

- ۱) از همان ابتدا $[h(a)]$ را که عدد صحیح می‌باشد، حساب کرده، سپس از تابع ساده شده، مشتق بگیریم و a را در آن قرار دهیم.
- ۲) با جزء صحیح، مثل یک ضریب عددی برخورد می‌کنیم و از تابع مشتق می‌گیریم، سپس عدد a را در جواب، قرار می‌دهیم.

مثال ۶۱: مشتق تابع $y = x^2 [x]$ در $x = \frac{4}{3}$ را به دست آورید.

پاسخ:

مثال ۶۲: مشتق تابع $y = x^3 [x^2]$ را در $x = 1$ به دست آورید.

پاسخ:

😊 تست ۶۳: اگر تابع $y = (x^3 + ax + b) \cdot [x]$ در $x = 1$ دارای مشتق باشد $a+b$ کدام است؟

(۱) -۱   (۲) ۲   (۳) -۳   (۴) ۴

پاسخ:

مشتقات مراتب بالاتر :

😊 تست ۶۴: اگر تابع $f(x) = \begin{cases} ax^3 + bx - c & x > 1 \\ |x-1| + ax^2 & x \leq 1 \end{cases}$ در $x = 1$ دو بار مشتق پذیر باشد. آن گاه $a-b+c$ کدام است؟

(۱) ۰   (۲) ۱   (۳) -۱   (۴) ۲

پاسخ:

☺ تست ۶۵: تابع با ضابطه $f(x) = \begin{cases} x - \sin x & x \geq 0 \\ ax^n & x < 0 \end{cases}$ در نقطه $x = 0$ مشتق مرتبه سوم دارد. a کدام است؟

$\frac{1}{3}$ (۴)

$\frac{1}{4}$ (۳)

$\frac{1}{6}$ (۲)

$\frac{1}{8}$ (۱)

☺ تست ۶۶: در تابع $f(x) = \begin{cases} |x^3| & x \neq 0 \\ 0 & x = 0 \end{cases}$ مشتق از کدام مرتبه به بعد در نقطه صفر وجود ندارد؟

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)

پاسخ: گزینه «۳»

$$f(x) = \begin{cases} x^3 & x \geq 0 \\ -x^3 & x < 0 \end{cases} \Rightarrow f'(x) = \begin{cases} 3x^2 & x > 0 \\ 3x^2 & x < 0 \end{cases} : f'_+(\cdot) = 0 = f'_-(\cdot) \Rightarrow \text{مشتق اول دارد}$$

$$f''(x) = \begin{cases} 6x & x > 0 \\ -6x & x < 0 \end{cases} \Rightarrow f''_+(\cdot) = 0 = f''_-(\cdot) \Rightarrow \text{مشتق دوم دارد}$$

$$\Rightarrow f''' = \begin{cases} 6 & x > 0 \\ -6 & x < 0 \end{cases} : f'''_+(\cdot) \neq f'''_-(\cdot) \Rightarrow \text{مشتق سوم ندارد}$$

نکته: مشتق n ام چند تابع معروف:

(۱) مشتق n ام تابع $y = x^n$ برابر $y^{(n)} = n!$ و مشتق $(n + 1)$ ام به بعد این تابع برابر صفر است.
مشتق مرتبه m ام آن از رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$y = x^n \Rightarrow y^{(m)} = \frac{n!}{(n - m)!} x^{n - m}$$

(۲) همواره مشتق $(\sin)$ و $(\cos)$ خودش می‌شود.

(۶) مشتق n ام تابع $y = \frac{1}{ax + b}$ از رابطه زیر محاسبه می‌شود.

$$y^{(n)} = \frac{(-1)^n \cdot n! \cdot a^n}{(ax + b)^{n+1}}$$

مثال ۶۷: مشتق هفدهم و هجدهم تابع f به معادله $f(x) = (x^3 - x + 1)^3 (x^2 - 6x + 1)^4$ را بیابید.

تست ۶۸: اگر $f(x) = (x + 1)(x + 2)(x + 3)(x + 4)$ در این صورت $f^{(3)}(1)$ چقدر است؟

- ۷۲ (۱)   ۸۴ (۲)   ۶۴ (۳)   ۴ (۴) صفر

پاسخ:

حل: $f(x) = x^4 + (1 + 2 + 3 + 4)x^3 + \dots \Rightarrow f^{(3)}(x) = 4!x + 1 \cdot 3! \Rightarrow f^{(3)}(1) = 24 + 6 = 30$

تست ۶۹: اگر $f(x) = \begin{cases} x^3 + 3x & x \geq 0 \\ x^2 + 3x & x < 0 \end{cases}$ آن گاه $f^{(5)}(0)$ کدام است؟

- ۳! (۱)   ۴! (۲)   ۳ (۳) صفر   (۴) وجود ندارد

پاسخ:

تست ۷۰: مقدار مشتق مرتبه پانزدهم $y = \frac{1}{2^{14}} \sin 2x$ در $x = \frac{\pi}{6}$ چقدر است؟

- ۲ (۱)   -۱ (۲)   ۱ (۳)   ۲ (۴)

پاسخ:

مثال ۷۱: مشتق مرتبه بیست و ششم تابع $y = \sin^2 x$ را بیابید.

😊 تست ۷۱: مشتق بیست و دوم تابع $f(x) = 3 \cos^2 x + \sin^2 x$ کدام است؟

(۱) $-2^{23} \sin x \cos x$ (۲) $2^{22} \cos 2x$ (۳) $2^{22} - 2^{23} \sin^2 x$ (۴) $2^{23} \sin^2 x - 2^{22}$

پاسخ: گزینه «۴»

$$f(x) = 3 \cos^2 x + \sin^2 x = (2 \cos^2 x) + (\cos^2 x + \sin^2 x) = 2 \cos^2 x + 1 = \cos 2x + 2$$

$$\Rightarrow f^{(22)}(x) = -2^{22} \cos 2x = 2^{22} (2 \sin^2 x - 1)$$

😊 تست ۷۲: مشتق پنجاه و هفتم تابع به معادله $f(x) = \sin x + \cos x$ با کدامیک از مشتقات زیر برابر است؟

(۱) مشتق اول   (۲) مشتق دوم   (۳) مشتق سوم   (۴) مشتق چهارم

پاسخ: گزینه «۱»، مشتقات مضارب ۴ تابع برابر خود تابع می‌باشد، بنابراین:

$$y^{(fn)} = y \Rightarrow y^{(56)} = y \Rightarrow y^{(57)} = y'$$

بنابراین مشتق پنجاه و هفتم تابع برابر مشتق اول تابع است.

مثال ۷۳: مشتق هفتم تابع $y = \frac{3x+8}{x+1}$ در نقطه $x = 0$ چقدر است؟

😊 تست ۷۴: اگر تابع $f(x) = (x^3 + ax^2 + bx + c)[x]$ در $x = 1$ دارای مشتق اول و دوم باشد، آن گاه $a + 2b + c$ کدام

است؟

(۱) ۱   (۲) -۱   (۳) ۲   (۴) -۲

پاسخ:

تست ۷۵: اگر $y = (1 - \cos x)^2$ ، $y^{(n)}(0)$ موجود باشد بیشترین مقدار n چقدر است؟

۱ (۱)   ۲ (۲)   ۳ (۳)   ۴ (۴)

نکته: مشتق تابع زوج یا فرد:

الف) اگر $f(x)$ تابعی مشتق پذیر زوج باشد آنگاه مشتق f ، تابعی فرد خواهد بود.
 ب) اگر $f(x)$ تابعی مشتق پذیر فرد باشد؛ آنگاه مشتق f ، تابعی زوج خواهد بود.

تست ۷۶: هر گاه تابع f فرد باشد و داشته باشیم: $f'(3) = -2$ آنگاه $f'(-3)$ کدام است؟

۱ (۱)   -۲ (۲)   -۱ (۳)   ۲ (۴)

پاسخ:

تست ۷۷: مشتق یازدهم تابع $y = \frac{1}{1-x^2}$ در $(x=0)$ کدام است؟

۱ (۱)   ۱۱! (۲)   ۳ صفر (۳)   ۱۰ (۴)   ۱۱!

پاسخ:

$$\begin{cases} y'_x = -\frac{f'_x}{f'_y} \\ x'_y = -\frac{f'_y}{f'_x} \end{cases}$$

مشتق ضمنی: هر رابطه بین x و y که به صورت $f(x, y) = 0$ باشد، رابطه ضمنی نامیده می شود. در این روابط y'_x (مشتق y نسبت به x) و x'_y (مشتق x نسبت به y) از دو فرمول زیر محاسبه می شوند.

مثال ۷۸: مشتق تابع $\cos \frac{x}{y} = \sin \frac{x}{y}$ در نقطه $(\pi, 4)$ را به دست آورید.

پاسخ:

😊 تست ۷۹: در رابطه ضمنی $\cos(x+y) + (x-y)^3 = \cos xy$ حاصل $y'(\sqrt{\pi}, -\sqrt{\pi})$ کدام است؟

- (۱) ۱ (۲) -۱ (۳) $\frac{1}{\pi}$ (۴) π

پاسخ: گزینه «۱» داریم. $\cos(x+y) + (x-y)^3 - \cos xy = 0$ بنابراین.

$$y'_x = -\frac{f'_x}{f'_y} = \frac{-\sin(x+y) + 3(x-y)^2 + y\sin xy}{-\sin(x+y) - 3(x-y)^2 + x\sin xy}$$

$$\Rightarrow y'(\sqrt{\pi}, -\sqrt{\pi}) = -\frac{-\sin(\cdot) + 3(4\pi) + (-\sqrt{\pi})\sin(-\pi)}{-\sin(\cdot) - 3(4\pi) + (\sqrt{\pi})\sin(-\pi)} = 1$$

😊 تست ۸۰: در رابطه ضمنی $\sqrt{y} + \sqrt[4]{y} + \sqrt[5]{y} = xy^3$ حاصل $x'(1)$ کدام است؟

- (۱) $\frac{156}{27}$ (۲) $-\frac{27}{156}$ (۳) $\frac{161}{20}$ (۴) $-\frac{161}{20}$

پاسخ:

😊 تست ۸۱: در نمودار منحنی $\sqrt{x} + \sqrt{y} = 4$ ، در کدام نقطه خط مماس بر نمودار منحنی موازی خط $y = -x$ است؟

- (۱) $x = 2$ (۲) $x = \sqrt{2}$ (۳) $x = 4$ (۴) $x = 1$

پاسخ:

😊 تست ۸۲: در رابطه ضمنی $\arcsin \frac{y}{x} = x$ ، حاصل $y'(\frac{\pi}{2})$ کدام است؟

- (۱) -۱ (۲) ۱ (۳) ۰ (۴) $\pi - 1$

پاسخ:

😊 تست ۸۳: مشتق تابع $y = \sqrt{\sin x + \sqrt{\sin x + \sqrt{\sin x + \dots}}}$ بر حسب x کدام است؟

$\frac{\cos x}{2y+1}$ (۴) $\frac{\cos x + y}{2y}$ (۳) $\frac{\cos x}{2y}$ (۲) $\frac{\cos x}{2y-1}$ (۱)

پاسخ:

😊 تست ۸۴: مشتق تابع $y = \sqrt{x\sqrt{x\sqrt{x\dots}}}$ چقدر است؟

(۱) صفر   (۲) ۱   (۳) $\sqrt{x}$ (۴) $\frac{1}{2\sqrt{x}}$

پاسخ: گزینه «۲».

$$y = \sqrt{xy} \Rightarrow y^2 - xy = 0 \Rightarrow y(y-x) = 0 \Rightarrow y = x \rightarrow y' = 1$$

مثال ۸۵: در تابع $x^2 + y^2 = 4$ مطلوب است محاسبه y''_x .

پاسخ:

مشتق تابع معکوس:

$$(f^{-1})'(a) = \frac{1}{f'(f^{-1}(a))}$$

😊 تست ۸۶: شیب خط مماس بر وارون تابع $y = x^3 + 2x - 1$ در نقطه‌ای به طول ۲ واقع بر تابع وارون کدام است؟

(۱) ۵   (۲) $\frac{1}{5}$ (۳) ۱۶   (۴) $\frac{1}{16}$

پاسخ:

☺ تست ۸۷: اگر $f(x) = x^3 - 3x$, $x > 1$ ، اندازه مشتق تابع $f^{-1}(x)$ در نقطه تلاقی آن با $f(x)$ کدام است؟

- (۱) $\frac{1}{9}$ (۲) $\frac{1}{3}$ (۳) ۳   (۴) ۹

پاسخ: **۱**

☺ تست ۸۸: شیب خط مماس بر وارون تابع $y = \text{Arc sin}\left(\frac{x-1}{x+2}\right)$ در نقطه تقاطع آن با محور عرض‌ها کدام است؟

- (۱) $\frac{1}{3}$ (۲) ۳   (۳) $\frac{\sqrt{3}}{2}$ (۴) $-\frac{\sqrt{3}}{2}$

پاسخ: گزینه «۲»

$(a, 0) \in f^{-1} \Rightarrow (0, a) \in f \Rightarrow \text{Arc sin}\left(\frac{a-1}{a+2}\right) = 0 \Rightarrow a = 1$

$$(f^{-1})'(0) = \frac{1}{f'(f^{-1}(0))} = \frac{1}{f'(1)} = \frac{1}{\left(\frac{3}{(x+2)^2}\right)_{x=1}} = \frac{1}{\sqrt{1 - \left(\frac{x-1}{x+2}\right)^2}} = 3$$

☺ تست ۸۹: اگر f تابعی در $\mathbb{R}$ مشتق پذیر و معکوس پذیر باشد و $f'(x) = \sqrt{7 - 2f(x) + f^2(x)}$ ، آنگاه $(f^{-1})'(x)$ کدام است؟

- (۱) $\frac{1}{\sqrt{7 - 2x + x^2}}$ (۲) $\sqrt{7 - 2x + x^2}$ (۳) $\frac{-2 + 2x}{2\sqrt{7 - 2x + x^2}}$ (۴) $\frac{\sqrt{7 - 2x + x^2}}{-1 + 2x}$

پاسخ: **۱**

☺ تست ۹۰: تابع معکوس تابع $y = x^5 + x^3 + 1$ در چند نقطه مشتق پذیر نیست؟

- (۱) صفر   (۲) ۱   (۳) ۲   (۴) ۳

پاسخ: **۱**

مشتق های خاص:

تیپ ۱:

☺ تست ۹۰: اگر $y = 2u^2 - u$, $u = \sin 2x$ باشد، آن گاه y'_x در $x = \frac{\pi}{6}$ برابر است با:

(۱) $2\sqrt{3} - 1$ (۲) $3\sqrt{2} - 1$ (۳) $3\sqrt{2} + 1$ (۴) $2\sqrt{3} - 1$

پاسخ:

تیپ ۲:

☺ تست ۹۱: مشتق تابع $y = x^3 - 2x^2$ نسبت به $y = x^2 - 1$ کدام است؟

(۱) $\frac{1}{2}x + 1$ (۲) $x - 1$ (۳) $\frac{3}{2}x - 2$ (۴) $2x$

پاسخ:

☺ تست ۹۲: هر گاه $f(x) = \sin x - \cos x$ باشد حاصل $f'_{\sin x}$ کدام است؟

(۱) $1 + \tan x$ (۲) $1 + \cot x$ (۳) $\operatorname{tg} x$ (۴) $\cot x - 1$

پاسخ:

$$\begin{cases} f(x) = \sin x - \cos x \rightarrow f'(x) = \sin x + \cos x \\ g(x) = \sin x \rightarrow g'(x) = \cos x \end{cases} \Rightarrow f'_{\sin x} = \frac{\sin x - \cos x}{\cos x} = \tan x + 1$$

تیپ ۳:

☺ تست ۹۳: شیب خط مماس بر تابع $\begin{cases} x = \sin \theta - \cos \theta \\ y = \tan \theta - \cot \theta \end{cases}$ به ازاء $\theta = \frac{\pi}{4}$ کدام است؟

(۱) $\sqrt{2}$ (۲) $\frac{\sqrt{2}}{2}$ (۳) $2\sqrt{2}$ (۴) $4\sqrt{2}$

پاسخ:

$$\text{مثال ۹۴: در تابع } \begin{cases} x = t^2 - 7 \\ y = t^4 - 1 \end{cases} \text{ مطلوب است محاسبه } y'(2).$$

پاسخ: چون $y'(2)$ خواسته شده، پس $x = 2$ و از آن جا $t^2 - 7 = 2$ پس $t = \pm 3$ حال مشتق تابع را در $t = \pm 3$ محاسبه می‌کنیم.

$$y'_x = \frac{y'_t}{x'_t} = \frac{4t^3}{2t} = 2t^2 \xrightarrow{t=\pm 3} y'_x(2) = 12$$